Stručni rad

OSIGURAVANJE PRILAGODBI ZA UČENIKE S DISLEKSIJOM

Jasna Senekovič

Center Gustava Šiliha Maribor

Sažetak

U članku su predstavljeni oblici prilagodbi za učenike s teškoćama na pojedinim područjima učenja, s posebnim naglaskom na disleksiju. U teorijskom dijelu najprije su definirane teškoće u učenju, osobito teškoće na pojedinim područjima učenja i disleksija. Zatim su predstavljeni neki oblici prilagodbi, koji su podijeljeni na prilagodbe prostora, didaktičkih pomagala i opreme, prilagodbe u poučavanju te prilagodbe pri provjeravanju i ocjenjivanje znanja.

Ključne riječi: teškoće u učenju, specifične teškoće u učenju, disleksija, prilagodbe

1. Uvod

Učenici s teškoćama na pojedinim područjima učenja, među koje se ubrajaju i učenici s disleksijom, imaju pravo na različite oblike prilagodbi te mogućnost pružanja dodatne stručne potpore. Prilagodbe se dijele na prilagodbe prostora, didaktičkih pomagala i opreme, prilagodbe u procesu poučavanja te prilagodbe u provjeravanju i vrednovanju odgojno-obrazovnih ishoda. Uvažavanjem i primjenom prilagodbi te pružanjem dodatne stručne potpore djetetu se može omogućiti optimalan razvoj. Prilagodbe je potrebno kontinuirano nadopunjavati i prilagođavati individualnim potrebama učenika.

2. Teškoće u učenju

Teškoće u učenju dijele se na opće i specifične. One se kreću od lakših do težih te od jednostavnih do složenih. Razlikuju se i prema trajanju, što znači da mogu biti prisutne tijekom kraćeg ili duljeg razdoblja školovanja, kao i tijekom cijelog života. [4]

Pojmom opće teškoće u učenju označava se vrlo raznolika skupina učenika koji iskazuju znatno veće teškoće u učenju u odnosu na svoje vršnjake. Njihov školski uspjeh može biti relativno niži od očekivanoga s obzirom na učenikove sposobnosti ili apsolutno nezadovoljavajući, što se očituje školskim neuspjehom koji može dovesti do negativnih ocjena ili ponavljanja razreda. Opće teškoće u učenju mogu biti uvjetovane vanjskim i unutarnjim čimbenicima.[5]

Specifične teškoće u učenju označavaju vrlo raznoliku skupinu poremećaja kojima je zajedničko da su „unutarnje prirode“, odnosno neurološki uvjetovani. Smatra se da su posljedica suptilnih poremećaja u funkcioniranju središnjega živčanog sustava, koji utječu na način na koji mozak obrađuje različite vrste informacija. Teškoće mogu biti posljedica genetskih varijacija, biokemijskih čimbenika, događaja u prenatalnom i postnatalnom razdoblju ili drugih čimbenika koji dovode do neuroloških oštećenja. [4]

Specifične teškoće u učenju mogu se podijeliti u dvije skupine koje obuhvaćaju [4] :

- specifične teškoće na razini slušno-vizualnih procesa, koje uzrokuju pravopisne teškoće (disortografija), teškoće u čitanju (disleksija) i druge teškoće u učenju povezane s jezičnim područjem;
- specifične teškoće na razini vizualno-motoričkih procesa, koje uzrokuju teškoće u pisanju (disgrafija), teškoće u planiranju i izvođenju praktičnih aktivnosti (dispraksija), teškoće u matematici (prostorna diskalkulija) te teškoće u području socijalnih vještina.

U specifične teškoće u učenju ubraja se i disleksija.

Oblici potpore učenicima s obzirom na razinu teškoća [1]:

SPECIFIČNE TEŠKOĆE U UČENJU S OBZIROM NA STUPANJ TEŽINE	OBLICI POTPORE PREMA STUPNJU IZRAŽENOSTI TEŠKOĆA
Niži stupanj izraženosti teškoća (lakše i dio umjerenih specifičnih teškoća u učenju)	Dopolnilni pouk, individualna in skupinska pomoč, medvrstniška učna pomoč, individualizacija in diferenciacija pri pouku.
Viši stupanj izraženosti teškoća (dio umjerenih, a osobito teške i najteže specifične teškoće u učenju – teškoće na pojedinim područjima učenja	**Uključivanje u obrazovni program s prilagođenim izvođenjem i dodatnom stručnom potporom.**

Disleksija

U Kriterijima za određivanje vrste i stupnja teškoća, prepreka ili poremećaja djece s teškoćama u razvoju [3] navodi se da se disleksija kod početnih čitatelja najčešće očituje teškoćama fonološke i fonemske svjesnosti. Kod mlađih i starijih čitatelja karakteristične su teškoće u području automatizacije čitanja i razumijevanja pročitanog teksta. Učenici imaju teškoće u primjeni pravopisnih pravila i brzini čitanja, kao i u ortografskom kodiranju, slijedu informacija, radnom pamćenju, brzini pisanja i pisanom izražavanju. Uz teškoće vizualno-prostorne percepcije i obrade simbola, prisutne su i teškoće u području vremenske i prostorne orijentacije.

Černe [1] preuzima definiciju disleksije prema British Dyslexia Association (2008): Disleksija je specifični poremećaj čitanja koji utječe na razvoj pismenosti i vještina povezanih s jezikom. Obilježavaju je teškoće u području obrade glasova, brzog imenovanja, radnog pamćenja, brzine obrade informacija i razvoja automatizacije vještina. Navedene teškoće otežavaju pojedincu funkcioniranje u području zahvaćenih vještina, zbog čega su njegova postignuća slabija nego što bi se očekivalo s obzirom na njegove sposobnosti.

3. Osiguravanje prilagodbi za učenike s disleksijom

U nastavku su navedeni neki oblici prilagodbi koje omogućuju stvaranje uvjeta za napredak učenika s disleksijom koji je uključen u program s prilagođenim izvođenjem i dodatnom stručnom potporom. Prilagodbe smo podijelili na sljedeća područja: prostor, didaktička pomagala i oprema, potpora pri socijalnom uključivanju i razvoju samostalnosti, prilagodbe u poučavanju te prilagodbe pri provjeravanju i vrednovanju.

Prilagodbe su preuzete iz skupa prilagodbi navedenih u Smjernicama za prilagođeno izvođenje obrazovnog programa osnovne škole uz dodatnu stručnu potporu za rad s učenicima s posebnim odgojno-obrazovnim potrebama [6]. Potrebno je naglasiti da se pri osiguravanju prilagodbi pridržavamo stručnih smjernica, dok ih stručni tim detaljnije određuje u individualiziranom programu pojedinog učenika, u skladu s njegovim teškoćama i potrebama.

Prilagodbe prostora:

Važno je da učenik sjedi na mjestu koje mu omogućuje najbolje praćenje i aktivno sudjelovanje u školskom radu (da dobro vidi ploču, sjedi blizu ploče ili na mjestu s kojeg učitelj može pratiti njegov rad). Učenici najčešće sjede s učenikom ili učenicom iz razreda koji/a mu je spreman/na pomoći (ponoviti uputu, pročitati što je potrebno) ili sjede sami (zbog teškoća u organizaciji).

Didaktička pomagala i oprema:

Učenici koji imaju teškoće u čitanju često trebaju koristiti čitalačka ravnala, prilagođen opseg nastavnog materijala ili odabrani izbor materijala za čitanje kod

kuće. Neki učenici također imaju mogućnost korištenja asistivne tehnologije za slušanje duljih tekstova (čitač teksta, e-čitač). Materijali koje učenik koristi trebaju sadržavati više slikovnog materijala ili grafičkih potpora.

Veličina slova u dobivenim materijalima trebala bi biti veća (od 12 pt do 18 pt), a font bi trebao biti bez serifa (Arial, Tahoma, Calibri). Razmak između redaka treba biti veći (1,5–2). Za pisanje odgovora potrebno je osigurati dovoljno prostora, koji treba biti označen crtama ili okvirom. Tekstovi trebaju biti poravnati ulijevo. Upute u materijalima trebaju biti istaknute (zaokružene ili uokvirene) radi lakše orijentacije. U uputama treba naglasiti ključne riječi, a potrebno je izbjegavati kurziv i podcrtavanje.

Potpora pri socijalnom uključivanju i razvoju samostalnosti

Ovo područje prilagodbi iznimno je važno za učenike. Važno je da učenik ima pozitivno i poticajno okruženje u kojem razvija socijalne vještine, jača međuljudske odnose i preuzima odgovornost. Učeniku pružamo pomoć pri predstavljanju njegovih teškoća razrednim kolegama (ako je na to spreman i u dogovoru s roditeljima, razrednikom i učiteljem dodatne stručne potpore). Učenika poučavamo preuzimanju odgovornosti za vlastiti školski rad i izvršavanje zadataka, a istodobno mu omogućujemo iskustva kojima će razvijati samostalnost i spoznati da može uspjeti sam.

Prilagodbe u poučavanju

Za sve učenike važno je da imaju jasnu strukturu nastavnog sata, jasne i razumljive upute s naglašenim ključnim riječima. Važni su postupno poučavanje od općeg prema specifičnom, zorne ilustracije u poučavanju, višesenzorno poučavanje, provjera razumijevanja uputa tijekom rada, povratne informacije, učenje u različitim oblicima (u paru, u manjim skupinama), vršnjačka pomoć, suradničko učenje i iskustveno učenje. Također je za sve učenike važno poučavanje strategija čitanja i učenja, razvoj podržavajućih strategija čitanja te uporaba informacijsko-komunikacijske tehnologije (IKT). Kod učenika s teškoćama u čitanju posebno je važno da usvajanje pojmova bude postupni prijelaz od konkretne prema apstraktnoj razini prikaza – pristup KSA: K – konkretno, S – slikovno, A – apstraktno. Ovaj pristup učeniku omogućuje učenje pomoću konkretnih predmeta, preko prikaza u

obliku slika i drugih vizualnih prikaza, sve do simboličkih odnosno apstraktnih prikaza.

Mnogim učenicima s težim i najtežim oblicima disleksije korisni su unaprijed pripremljeni materijali, jer neki tijekom nastave ne mogu zapisati ili prepisati sve potrebne sadržaje. Vrlo je važno osigurati im više vremena za izvođenje aktivnosti i zadataka. Kod domaćih zadaća nekim je učenicima potrebno prilagoditi vrstu ili oblik zadatka (npr. umjesto klasičnog pisanog zapisa izraditi mentalnu mapu).

Prilagodbe pri provjeravanju i vrednovanju znanja

Učenici s težim i najtežim oblicima disleksije koji su usmjereni kao učenici sa specifičnim teškoćama na pojedinim područjima učenja imaju pravo na prilagodbe i tijekom provjeravanja i vrednovanja znanja. Češće prilagodbe su oblikovne prilagodbe, o kojima je već bilo riječi u kategoriji didaktičkih pomagala i opreme. Jedna od mogućih prilagodbi jest provođenje usmenog ispitivanja ili pisanih provjera izvan razrednog odjela. Uvažavaju se specifične pogreške (kod učenika s disleksijom toleriraju se, primjerice, zamjene vizualno sličnih slova b/d, a/o i sl.). Toleranciju specifičnih pogrešaka stručni tim posebno određuje u individualiziranom programu. Učenici imaju mogućnost produljenog vremena za rješavanje zadataka do najviše 50 %. Neki učenici imaju mogućnost uporabe pomagala (koja izrađuju sami ili u suradnji s učiteljem), a koja već koriste tijekom poučavanja odnosno učenja. Mogu koristiti samo ona pomagala koja ne sadržavaju sadržaje koji se neposredno vrednuju. Među dopuštena pomagala pri provjeravanju i vrednovanju znanja ubrajaju se i postupci rješavanja odnosno zorna pomagala (npr. koraci pri rješavanju zadataka), vizualne potpore (npr. osnovne formule, pojedini brojevi iz tablice množenja, padeži, tablice za pretvaranje mjernih jedinica i sl.) te jednostavni kalkulator (od 6. razreda nadalje). Ako je učenik dovoljno vješt, pri pisanom izražavanju može koristiti računalo (npr. pri pisanju sastavka ili pri izradi priče). Tijekom provjeravanja i vrednovanja znanja neki učenici mogu imati i čitača. Čitač čita samo upute za zadatke, a ne i sam tekst (npr. kod provjeravanja znanja iz jezika).

4. Zaključak

Učenici sa specifičnim teškoćama u učenju, među koje se ubraja i disleksija, u školskom se radu susreću s brojnim preprekama. Ključ njihova optimalnog razvoja i školskog uspjeha jest pravodobno prepoznavanje teškoća, pružanje stručne potpore te, naposljetku, sustavno oblikovanje odgovarajućih prilagodbi.

Prilagodbe obuhvaćaju prilagodbe prostora, didaktičkih pomagala i opreme, osobito prilagodbe u poučavanju, potporu pri uključivanju i razvoju samostalnosti te prilagodbe pri provjeravanju i vrednovanju znanja. Prilagodbe su dinamične; stručni ih tim kontinuirano procjenjuje, nadopunjuje i prilagođava potrebama učenika. Važno je svakom učeniku omogućiti poticajno školsko okruženje u kojem može razvijati svoje potencijale.

5. Popis literature

[1.] Černe, T. (2024). Razumeti dislekdijo, disortografijo in disgrafijo. Strokovi napotki za učitelje, vzgojitelje, specialne in rehabilitacijske pedagoge, druge strokovne delave ter štuente pedagoških študijskih smeri. Rokus Klett.

[2.] Kavkler, M. in Magajna, L. (2008). Učne težave od teorije k praksi (Opredelitev, razsežnost, podskupine učnih težav). V L. Magajna, S. Pečjak, C. Peklaj, G. Čačinovič Vogrinčič, K. Bregar Golobič, M. Kavkler in S. Tancig (ur.), Učne težave v osnovni šoli – problemi, perspektive, priporočila (str. 23–31). Ljubljana: Zavod Republike Slovenije za šolstvo.

[3.] Kriteriji za opredelitev vrste in stopnje primanjkljajev, ovir oz. motenj otrok s posebnimi potrebami, pridobljeno https://www.zrss.si/pdf/Kriteriji-motenj-otrok-s-posebnimi-potrebami.pdf (23.3.2026)

[4.] Magajna, L., Kavkler, M., Čačinovič Vogrinčič, G., Pečjak, S. in Bregar Golobič, K. (2008). *Koncept dela učne težave v osnovni šoli: Program osnovnošolskega izobraževanja.* Ljubljana: Zavod Republike Slovenije za šolstvo.

[5.] Magajna, L. (2009). Prepoznavanje in diagnostično ocenjevanje učnih težav – problemi, modeli in nove usmeritve. *Sodobna pedagogika, 1/2009*, 376-391.

[6.] Navodila za prilagojeno izvajanje izobraževalnega programa osnovne šole z dodatno strokovno pomočjo za delo z učenci s posebnimi vzgojno-izobraževalnimi potrebami (2025), https://www.gov.si/assets/ministrstva/MVI/Dokumenti/Izobrazevanje-otrok-s-posebnimi-potrebami/OS/Navodila-za-prilagojeno-izvajanje-izobrazevalnega-programa-osnovne-sole-z-DSP-2025.pdf (pridobljeno 23.3.2026).